

дидактическое понятие: содержание, структура и модели конструирования [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://khutorskoy.ru/books/2008/A.V.Khutorskoy_L.N.Khutorskaya_Compet.pdf

11. Торп С. Коучинг: руководство для тренера и менеджера / С. Торп, Дж. Клиффорд. – СПб, “Питер”, 2004.

12. Подлиняев О. Л. Теория и практика гуманистического мировоззрения учителя на основе личностно-центрированного подхода (в системе вузовского и послевузовского образования): автореф. дис. ... докт. пед. наук / О. Л. Подлиняев. – Хабаровск, 1999.

13. Безуглый Д. МКП: Магический квадрат – Колесо компетентности [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.system-approach.ru/2009/10/competence-wheel/>

14. Кузьмиченко І. О. Комфорт як “запобіжний клапан” цивілізації / Інна Кузьмиченко // Схід. – Донецьк, 2012. – № 1 (115). – С. 153–156.

15. Сидоренко В. Ф. Образование: образ культуры / В. Ф. Сидоренко // Социально-философские проблемы образования. – М.: ИЦПУКС, 1992. – С. 86–102.

16. Зинченко В. П. Живое знание / В. П. Зинченко // Самара: СГПУ РАО, 1998. – 185 с.

17. Зимняя И. А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека / И. А. Зимняя // Проф. Образование. – 2006. – № 2. – С. 18–21.

References

1. Vejninger O. Poslednie slova / O.Vejninger. – Kiev: Nauka, 1995. – 208 s.

2. Kravchenko A. Kul'turologija / A.Kravchenko. – M., 2001. – 496 s.

3. Sokolov Je.V. Kul'turologija. Oчерки teorii kul'tury / Je.V. Sokolov – M., 1994.

4. Suhina I. G. Pro cinnisnij zmist ljudino tvorchoї roli kul'turi / I. G. Suhina // Gіleja. – Kіїв, 2011. – Vip.55 (№ 12). – S.370.

5. Stoljarenko L.D. Kul'turologija: Uchebnoe posobie / L.D. Stoljarenko, S.I. Samygin, L.G. Suwenko. – M.: IKC “MarT”, 2006. – 352 s.

6. Kul'turologija: Uchebnoe posobie dlja studentov vysshih uchebnyh zavedenij / Pod nauchn. red. prof. G.V. Dracha, izd. 8–e. – Rostov n/D: Feniks, 2005. – 576 s.

7. Flier A.Ja. Kul'turologija dlja kul'turologov / A.Ja. Flier. – M.: Akademicheskij proekt, 2000 – 496 s.

8. Tul'chinskij G.L. Racional'nost': nasilie ili zhiznennaja kompetentnost' [Jelektronnyj resurs] – Jelektronnyj al'manah o cheloveke. – Rezhim dostupa: <http://www.antropolog.ru/doc/persons/tulchinskiy/toulch3>.

9. Strebulaev I. Chemu uchat v biznes-shkole? Mirovoj opyt dlja Rossii. Lekcija [Jelektronnyj resurs] – 31 marta 2012 g. – Rezhim dostupa: <http://www.polit.ru/article/2012/03/20/strebulaev/#%D0%B52>.

10. Hutorskoj A.V., Hutorskaja L.N. Kompetentnost' kak didakticheskoe ponjatje: soderzhanie, struktura i modeli konstruirovaniya [Jelektronnyj resurs] – Rezhim dostupa: http://khutorskoy.ru/books/2008/A.V.Khutorskoy_L.N.Khutorskaya_Compet.pdf

11. Торп С. Коучинг: руководство для тренера и менеджера / С.Торп, Дж.Клиффорд. – СПб, “Питер”, 2004.

12. Подлиняев О.Л. Теория и практика гуманистического мировоззрения учителя на основе личностно-центрированного подхода (в системе вузовского и послевузовского образования) : автореф. дис. ... докт. пед. наук / О.Л. Подлиняев. – Хабаровск, 1999.

13. Bezuglyj D. МКП: Магический квадрат – Колесо компетентности [Jelektronnyj resurs] – Rezhim dostupa:<http://www.system-approach.ru/2009/10/competence-wheel/>

14. Kuz'michenko I. O. Komfort jak “zapobizhnyj klapан” civilizacii / Inna Kuz'michenko // Shid. – Donec'k, 2012. – № 1 (115). – S.153–156.

15. Sidorenko V.F. Obrazovanie: obraz kul'tury / V.F. Sidorenko // Social'no-filosofskie problemy obrazovaniya. – M.: ICPUKS, 1992. – S.86–102.

16. Zinchenko V.P. Zhivoe znanie / V.P. Zinchenko // Samara: SGPU RAO, 1998. – 185 s.

17. Zimnjaja I.A. Obwaja kul'tura i social'no-professional'naja kompetentnost' cheloveka / I.A. Zimnjaja // Prof. Obrazovanie. – 2006. – № 2. – S.18–21.

Kuzmichenko I.O., Cand.Phil.Sci., Associate Professor of the Department of philosophical and humanitarian disciplines of Institute of

chemical technologies of the East Ukrainian national university of V.Dahl (Ukraine, Rubezhnoe), kuzmichenkoi@rambler.ru

The problem of person inculturation during the period of transformational processes in modern culture

The attention is paid to the transitional processes in modern culture and, as a result, to its crisis state. The emphasis is put on the complexity of making up of personality which is carried out today on the background of instability of social processes and collision of cultural paradigms that complicates considerably the cultural self-identification of an individual and characterizes the process of its inculturation as extremely difficult and internally contradictory. The philosophical analysis of the phenomenon of competence as a condition of human inculturation has been conducted. The attention is paid to the situational nature of competence and its correlation with temporal and spatial aspects of subjective reality. The existing schemes of acquisition and competence development are provided and analysed. The role of social and professional competence during the process of inculturation has been found out that as an acquired complete personal quality is called to become that carrier of mediation potential which will allow the person, who owns it, to find a “bridge” between professional, social and personal, and also to realize his cultural and personal meanings in the difficult period of culture transformation.

Keywords: culture, inculturation, personality, competence, social and professional competence.

Кузьмиченко І. О., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософських і гуманітарних дисциплін, Інститут хімічних технологій Восточноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля (Україна, Рубежнє), kuzmichenkoi@rambler.ru

Проблема инкультурации личности в период трансформационных процессов в современной культуре

Акцентировано внимание на переходных процессах в современной культуре и, как следствие, ее кризисном состоянии. Отмечено усложнение становления личности, осуществляемое сегодня на фоне нестабильности социальных процессов и столкновения культурных парадигм, что значительно затрудняет культурную самоидентификацию индивида и характеризует процесс его инкультурации как чрезвычайно сложный и внутренне противоречивый. Осуществлен философский анализ феномена компетентности как условия инкультурации человека. Обращено внимание на ситуативный характер компетентности и ее соотношение с временными и пространственными аспектами субъективной реальности. Приведены и проанализированы существующие схемы приобретения и развития компетентности. Выяснена роль социально-профессиональной компетентности в процессе инкультурации, которая как приобретенное целостное личностное качество призвано стать тем носителем медиационного потенциала, который позволит человеку, его владеющему, отыскать “мостик” между профессиональным, социальным и личностным, а также осознать свои культурные и личностные смыслы в сложный период трансформации культуры.

Ключевые слова: культура, инкультурация, личность, компетентность, социально-профессиональная компетентность.

* * *

УДК 1(091).18

Бежнар Г. П.
кандидат філософських наук, доцент кафедри української філософії та культури, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), beznar@yandex.ua

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІСТЬ ЯК ПАРАДИГМА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ХХ СТОЛІТТЯ

У пропонованому дослідженні автор ставить перед собою мету здійснити комплексний філософський аналіз української літератури ХХ століття крізь призму екзистенційності як її парадигмальної характеристики. Стверджується, що екзистенційність як певний спосіб мислення, центральним поняттям якого виступає людське існування, є домінуючою рисою літератури доби модернізму. Зазначається, що у творчому доробку письменників-емігрантів осмислення граней буття людини відбувається як на рівні літературних рефлексій, так і на рівні усвідомленого звернення до екзистенціалізму як провідної філософської течії другої половини ХХ століття. Автор наголошує на суголосності світоглядних орієнтацій шістдесятників основним екзистенціальним категоріям страху, свободи, бунту, трагічності буття тощо. Констатує, що екзистенційна проблематика є базовою ознакою літератури доби постмодернізму, автор робить висновок, що звернення до екзистенційних концепцій є основною парадигмою української літератури ХХ століття.

Ключові слова: література, екзистенціалізм, екзистенційність, модернізм, буття, світогляд.

Звернення до духовного скарбу вітчизняної культури видається особливо актуальним сьогодні, коли соціокультурні та політичні процеси в Україні демонструють

Збірник наукових праць “Гілея: науковий вісник”

гостру необхідність формування певного консолідуючого ядра. Тим елементом, що зможе об'єднати усі прошарки сучасного українського суспільства, може стати національна література, становлення якої виступає результатом складних і неоднозначних соціокультурних процесів, які відбувалися на вітчизняних теренах протягом століть.

Вибух національної свідомості, який спостерігається сьогодні, тісно переплітається зі страхом, що переживає українське суспільство перед загрозою війни, за майбутнє дітей та країни. Цілком очевидно, що дати відповідь на питання: “як вижити людині та суспільству в кризовий період?” може дати література. Адже література, за висловом Ж.–П. Сартра, це, насамперед, “дія”, “письменник готовий розкрити світ, а головне – людину – заради інших людей” з метою зміни ситуації, розкриття ж певного аспекту світу без наміру його змінити виявляється недоречним [11, с. 20–22]. Отже, саме слова письменників і поетів тим чинником, який дає найбільший поштовх для формування ідеї національної єдності та консолідації українського суспільства.

Поряд з констатацією кризового стану та трансформаційного періоду в історії сучасної України, необхідно наголосити на тому, що подібні складні та неоднозначні часи як європейська, так і українська спільноти переживали у XX ст. неодноразово. Відповіді на гострі питання в ситуації суспільного розпаду давала література минулого століття, а саме література екзистенційна, що зосереджена на проблемі буття людини у кризових, “межових” ситуаціях.

Тематика вітчизняної літератури XX ст. демонструє не тільки насиченість філософськими інтенціями, але й включеність світоглядних пошуків українських письменників у європейський процес. За твердженням таких дослідників, як В. Табачковський, В. Шинкарук, С. Кримський, М. Жулинський, С. Павличко, М. Шлемкевич, Ю. Шевельов, В. Янів, Ж. Яшук та ін., у текстах більшості українських авторів простежується екзистенційна проблематика. Проблеми вияву екзистенційних концептів у творчості українських письменників в окремі періоди вітчизняної літератури присвячені роботи І. Бичка, В. Горського, О. Забужко, Н. Михайловської, які, зокрема, звертали увагу на причетність до екзистенційного філософування представників доби “Розстріляного відродження”. Аналізу екзистенційних мотивів у творчості М. Гоголя, В. Винниченка, М. Коцюбинського, М. Куліша, В. Підмогильного, Лесі Українки присвячені праці А. Бичко, Ю. Доброносової, Г. Сиваченко, Л. Гамаль, В. Хархун та ін. Вітчизняні науковці Т. Гундорова, М. Коцюбинська, М. Павлишин, О. Пахльовська в своїх дослідженнях відзначили філософсько-екзистенційну спрямованість феномену шістдесятництва.

Із аналізу дослідницької літератури можна зробити висновок, що екзистенційність була засадничою рисою української літератури XIX–XX ст. Разом з тим, комплексний філософський аналіз української літератури XX ст. крізь призму екзистенційності сьогодні відсутній. Зважаючи на це, метою пропонованої роботи є формування комплексного філософсько-методологічного підходу до української літератури XX ст. крізь призму екзистенційності як її парадигмальної характеристики.

Переходячи до реалізації поставленої мети, вважаємо доцільним звернути увагу на особливості становлення екзистенційної філософії та літератури у Європі. Появі екзистенціалізму передувало одне з важливих явищ у суспільстві початку XX ст. яке вплинуло на всі сфери суспільного та духового життя. Мова йде про кризу європейських наук і європейського людства загалом, суть якої Е. Гуссерль, як і багато інших філософів, побачив у кризі раціоналізму, краху віри в розум. “Оскільки віра в абсолютний розум, що дає сенс світові, розпалася, остільки розпалася і віра в сенс історії, в сенс людства, його свободу, яка розуміється як можливість людини осягнути розумний сенс свого індивідуального і загальнолюдського буття” [3, с. 142].

Безпосередньо початок філософії екзистенціалізму пов'язаний з ім'ям С. К'єркегора (1813–1855), філософські ідеї якого тривалий час лишалися забутими, поки на початку і в середині XX століття людство не зіткнулося з трагічною реальністю двох світових війн. Криза класичного філософування проявилася в усвідомленні філософами неспроможності використання традиційних підходів для розв'язання нових питань, і саме в цей час екзистенційна проблематика починає займати провідне місце серед філософських пошуків. Про ренесанс філософських ідей С. К'єркегора писав Г. Гадамер, зауважуючи, що на початку XX ст. в Німеччині “під впливом нової хвилі захоплення К'єркегором усе це називали “екзистенціальним”, але “при цьому йшлося про істину, підтвердженням котрої мали бути не так загальні висловлювання чи висновки, як безпосередність та неповторність власної екзистенції” [1, с. 10].

Отже, філософія екзистенціалізму почала формуватися на зламі XIX–XX століть (Л. Шестов, М. Бердяєв), а послідовний виклад філософської концепції існування дістала в Німеччині після Першої світової війни (М. Гайдеггер, К. Ясперс). У роки Другої світової війни екзистенціалізм набуває широкої популярності у Франції (Ж.–П. Сартр, А. Камю, С. Бовуар). У 60–ті роки екзистенціалізм дістає широку підтримку філософів Італії (Н. Аббаньяно), Іспанії (Х. Ортега-і-Гассет) й поступово перетворюється на найпопулярнішу серед європейської інтелігенції філософсько-етичну, естетико-психологічну систему.

Необхідно зазначити, що при дослідженні проблеми співвідношення літератури й екзистенціалізму, варто розрізняти “власне філософію екзистенціалізму, збіг екзистенційних мотивів з творчими пошуками письменника і спекуляції екзистенціалістськими категоріями у межах естетичного мислення митця” [4, с. 5]. В рамках пропонованої роботи ми зосередимося на аналізі екзистенційності як парадигми, як певного способу мислення, літературно-художнього осмислення філософських категорій, послуговуючись висновком сучасних дослідників, які стверджують, що екзистенційне мислення постає як “будь-яке мислення, центральним поняттям якого виступає людське існування як духовної істоти”; відповідно, під екзистенціальним мисленням розуміється рефлексія, що “має відношення до екзистенціалізму” (тобто до філософського напрямку) [13, с. 360–361, 364].

Сучасні вітчизняні науковці акцентують увагу на тому, що саме гуманістично-екзистенційна проблематика є “основою генетичного коду української філософії”

ської культури, а екзистенціально–особистісна поліфонічність світобачення провідна у структурі української духовності” [16, с. 298]. Найбільш повно екзистенційні інтенції проявилися в українській літературі на межі XIX–XX століть. Народження модернізму стало переломним моментом для формування нової літератури, адже в центрі уваги нової генерації митців постає внутрішній світ людини, її думки та переживання. Аналізуючи цей період, І. Франко зазначав, що нове покоління письменників, до яких він відніс М. Коцюбинського, Л. Українку, О. Кобилянську, В. Стефаника, М. Черемшину та ін., “намагалися проникнути в глиб людини, оцінити ситуацію, в якій вона знаходиться, зрозуміти мотиви її поступування” [12, с. 497].

Представники української літератури кінця XIX–початку XX століття дійсно звертались до осмислення екзистенційних концептів. Але усвідомленого звернення до цієї філософії у них не спостерігається. У творчості І. Франка, Лесі Українки, В. Винниченка, В. Стефаника та інших немає вироблених філософських положень або теоретичних узагальнень. Українські митці не належали до кола теоретиків філософської науки, яка має специфічну форму, свій метод дослідження. Тим не менш, дискурс модернізму в українській літературі XX століття розгортається у межах екзистенціальної спрямованості.

Модерністське спрямування літератури першої половини XX ст. представлено творчістю В. Підмогильного, Є. Плужника, М. Хвильового та ін. Саме у 20–х роках XX ст. відбуваються найзначніші зрушення у розвитку української літератури. В центрі уваги письменників опиняється внутрішній світ людини у протиставленні із зовнішнім, раціональне начало у боротьбі з ірраціональним, вони аналізують соціально–культурні та політичні реалії і співчувають людині початку XX століття. Категорії свободи, самотності та абсурдності життя, що є одними з провідних у екзистенціалізмі, стають домінуючими у творах Є. Плужника, В. Підмогильного, В. Домонтовича та інших. Для представників даного етапу характерний екзистенціальний тип світовідчуття, представлений на рівні поетично–художнього осмислення світу.

Екзистенційні мотиви у творчості молодих письменників були своєрідною реакцією на тогочасні суспільні події, які сміливо можна назвати абсурдними, адже будь–яке вільнодумство вважалось злочином. Людина була змушена жити згідно з нав’язаними законами, що намагались позбавити її вибору та відібрати найцінніше–свободу. Сам факт декларування себе українським письменником був одночасно важливим екзистенційним вибором [6, с. 106]. До цієї ідеї були близькі В. Підмогильний, І. Багряний, Т. Осьмачка, та багато інших, які знаходилися в жорстких рамках суспільної дійсності, що намагалась знищити в людині її особистісну неповторність. Отже, у середині 30–х років українська література перетворилась на слухняний рупор ідеологічних ідей, котрі не мали нічого спільного з прогресивними екзистенціальними постулатами.

Цілком очевидно, що в радянській Україні, за часів панування комуністичної ідеології, не було можливостей для осмислення внутрішнього світу людини, її бажань та прагнень, радості чи страждань. Все підлягало розумному поясненню і корегуванню ідеологією або ж

цензурі. В рамках соцреалізму, як єдиного художнього методу, головною метою оголошувалась побудова комуністичного суспільства. В такій ситуації тільки українські письменники емігранти могли говорити й писати справді те, що цікавило людину. Показовим у цьому відношенні є період існування МУРУ (Мистецького Українського Руху), який об’єднав на території Німеччини письменників–емігрантів у 40–і роки XX ст.

На Третьюму з’їзді Мистецького Українського Руху 1948 року Ю. Шерех заявив, що “ми у вищих проявах нашої духовності вже самі творимо явища паралельні зі світовими. Ми маємо свій, із свого кореня, не з чужих впливів і не порядком наслідування зрослий екзистенціалізм, сюрреалізм і інші стилі сучасного світу” [15, с. 16]. Поява екзистенційних рефлексій в українській літературі не є, на думку дослідника, сліпим наслідуванням західно–європейської моди. Ю. Шерех зазначає, що ті соціально–політичні передумови, які призвели до появи французького варіанту екзистенціалізму, є аналогічними українським реаліям того часу. До таких передумов відносяться “продовження українського руху супротиву наперекір усім і всьому”, “певний песимізм і й скептицизм–мактивістичного забарвлення”, на який “нашарувалися від початків властиві українському визвольному рухові месіаністичні нотки й точки”. Український варіант екзистенціалізму Ю. Шерех запропонував назвати “антеїстичним” [15, с. 19–20].

На думку Ю. Шереха, український екзистенціалізм увійшов у художньо–літературний обіг із появою повісті Ю. Косача “Еней і життя інших” (1947). Звернення до екзистенційного осмислення людського буття простежується у романах В. Домонтовича (В. Петрова) “Доктор Серафікус” (написаний 1928–1929; виданий 1947), “Без ґрунту” (1948).

Спільним екзистенційним мотивом для цих творів є кризовий стан “безґрунтяства”, пов’язаний з усвідомленням української емігрантської людини свого відчуження, вигнання з рідної землі. Безґрунтяство проявляється як втрата Батьківщини, рідної землі, як втрата сенсу життя, усвідомлення абсурдності буття, страх перед неминучістю, розгубленість, самотність, зневіра й відчай. Для XX століття з його політичними катаклізмами, руйнуваннями міжнародних бар’єрів це питання з питань: “всі історичні процеси нашого часу ніби спеціально спрямовані на те, щоб позбавити людину ґрунту” – над нею тяжіє постійний “страх бути здмуненим з місця”, “страх починати все, буквально все знову і спочатку” [14, с. 390].

Необхідно зазначити, що окрім осмислення екзистенційних концептів на рівні літературних рефлексій, усвідомлене звернення до екзистенціалізму засвідчують такі теоретичні роботи, як праці В. Домонтовича “Екзистенціалізм і ми” та Ю. Косача “Театр екзистенціалізму”.

Звертаючись до феномену шістдесятництва, який по суті є різноспрямованим, неоднозначним та внутрішньо неоднорідним явищем, необхідно зазначити, що потреба української нації у духовному відродженні, рух опору з догмами соцреалізму, виявилися суголосними всьому спектру гуманістичної проблематики екзистенціалізму.

На початку 60–х рр. в Радянській Україні відбувається відкриття колосального масиву нового знання, а нововідкрита свобода проявилася у творчості інтелігенції. Подією на початку 60–х років став приїзд до Києва Ж.–П. Сартра, який виступив у Спілці письменників, а свої твори перед ним читали Ліна Костенко й Іван Драч. Філософсько–літературне осмислення суті людини, усвідомлення абсурдності світу, в який вона закинута у поєднанні з неодназначним життєвим матеріалом готувало ґрунт для цілковитого переосмислення того способу життя та світовідчужання, який нав'язувався митцям і всьому народові владою.

Людина в контексті творчості І. Драча, Б. Олійника, Д. Павличка, М. Вінграновського постає як неповторна особистість, яскрава індивідуальність, що прагне долати межі свого буття. Творчість геніальної поетеси Ліни Костенко є органічним виплодом духовно–інтелектуальних шукань сучасності, а її “філософія бунту”, відзначають сучасні дослідники, “багато в чому збігається з екзистенціалістськими уявленнями про закинутість людини в абсурдний світ, де найстрашнішою, найнебезпечнішою правдою для неї є вона сама, її до кінця непізнана внутрішня сутність і природно, нічим не детермінована свобода” [7, с.5].

На думку О. Пахльовської, шістдесятництво було реакцією на бруральне придушення свободи особистості та національної свободи репресивною машиною СРСР. Творчість В. Стуса, М. Вінграновського, Л. Костенко, Г. Кочура, М. Лукаш, та багатьох інших можна охарактеризувати як українське відгалуження екзистенціалізму, найпотужнішої філософської течії ХХ століття. Дотримуючись творчого кредо Камю: “Я бунтую, отже, я існую”, українські письменники схилилися до бунту “внутрішнього”, що проявлялося в тотальній відмові від радянської реальності: починаючи з побуту, громадської поведінки аж до творчо–мистецьких пошуків і переконань [10].

Отже, можна зробити висновок, що у творчості письменників шістдесятників присутнє філософсько–літературне осмислення екзистенціальних категорій страху, свободи, бунту, трагічності буття тощо. Світоглядні орієнтації шістдесятників сформувалися під впливом тих “межових” ситуацій, в яких вони перебували як протест проти комунізму, радянської влади та її політики.

Переходячи до аналізу особливостей літературного процесу наприкінці ХХ–початку ХХІ століття, необхідно зауважити, що означений період характеризується світоглядними та соціокультурними зрушеннями, які стимулювали вітчизняних письменників зосередити увагу на проблемах суспільної меланхолії, хаосу, апокаліпсису, відчаю, абсурдності тощо.

Постмодернізм, стверджує Л. Лавринович, є “своєрідним продовженням екзистенційних умонастроїв насамперед у філософії і в художній літературі”, а екзистенційна проблематика це одна “з базових ознак постмодерністичної творчості” [8, с.8]. В цьому відношенні показовими є праці О. Забужко, Ю. Андруховича, С. Жадана, Л. Дереша, І. Карпи, Т. Прохасько та багатьох інших.

Більшість дослідників вважає, що український постмодернізм пов'язаний з іменами Ю. Андруховича, О. Ірванця, В. Неборака (літературне угруповання “Бу–

Ба–Бу”), а пізніше і з представниками таких груп, як “Пропала грамота” (Ю. Позаяк, В. Недоступ), “Лу–Го–Сад” (І. Лучук, Н. Гончар), “Нова дегенерація” (І. Андрусак, І. Ципердюк) та ін. Упродовж 80–90–х рр. в Україні утворювались і розпадались численні літературні гурти, які виникали на базі студентських груп, музичних колективів: “Музейний провулок, 8”, “Орден чину ідіотів”, “Пси Святого Юра”, “Творча асоціація “500”, “Червона Фіра”.

Постмодерна спрямованість в українському письменстві означилася після катастрофи на Чорнобильській АЕС, яка змінила свідомість українців і породила нову генерацію письменників постчорнобильської епохи. Особливістю постмодерна у вітчизняній культурі є те, що останній, за словами Т. Гундорової, “наклався на посттоталітарний період розвитку української літератури”, отже, “український постмодерністський текст культури як постчорнобильський текст народжений із травматичного світовідчужання” [2, с. 15].

Слушним в даному контексті видається зауваження Н. Зборовської, яка характеризує сучасну українську підсвідомість як “екзистенційну сродність” і акцентує свою увагу на тому, що “...у значній частині творів (кінець ХХ–поч. ХХІ століття) присутній світоглядний пессимізм, викликаний тривожною невідомістю індивідуального буття, закинутого в абсурдний національний світ” [5, с.330]. Отже, можемо зробити висновок, що близькість постмодерністської літератури до екзистенціалізму обумовлена перехідними станом сучасної нам доби.

Кожна епоха несе в собі різноманіття ідей та світоглядних принципів. Письменники, поети, драматурги, митці відзначаються тим, що вони інтуїтивно, певною мірою підсвідомо, адсорбують це різноманіття. Українська культура, як і українське суспільство в цілому, включена в цей процес, хоч і має свої, нікому іншому не притаманні особливості. Позасвідоме включення представників української літератури першої третини ХХ століття у загальний філософсько–художній світовий процес певним чином відбилося на їх творчості, саме цим пояснюється, на наш погляд, наявність у них екзистенційної проблематики. Свідоме звернення українських письменників до екзистенціалізму можна констатувати лише у пізнішого покоління літераторів другої половини ХХ століття. Художня література цього періоду досить часто виявляє філософське ставлення до світу та філософське освоєння дійсності, яке реалізується як на теоретико–узагальнюючому рівні, так і на рівні літературних роздумів.

Проведений аналіз дозволяє констатувати той факт, що екзистенційність як парадигма української літератури ХХ століття проявляється в інтересі вітчизняних митців до особистості, її проблем та внутрішнього світу. Подальше тлумачення творчої спадщини письменників крізь призму їх суголосності з ідеями філософії екзистенціалізму дасть можливість використати одержані результати для усвідомлення складних і суперечливих процесів, які відбуваються в сучасному світі, й місця в ньому особистості. Розгляд української духовної спадщини саме під таким кутом зору дозволить отримати більш повне та дещо нове висвітлення місця української літератури у вітчизняній філософській культурі та у загальноєвропейському культурному процесі.

Список використаних джерел

- Гадамер Х.-Г. Актуальность прекрасного: Пер. с нем. А. В. Михайлова / Х. Г. Гадамер. – М.: Искусство, 1991. – 356с.
- Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн / Тамара Гундорова. – К.: Критика, 2005. – 263 с.
- Гуссерль Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология / Гуссерль Э. // Вопросы философии. – 1992. – № 7. – С. 136–176.
- Денисова Т. Экзистенциализм и современный американский роман / Т. Денисова. – К., 1985. – 256с.
- Зборовська Н. Психологія і літературознавство: посібник / Н. Зборовська. – К.: Академвидав, 2003. – 392 с.
- Квіт С. Основи герменевтики: Навч. посіб. / С. Квіт. – К.: Вид. дім “КМ Академія”. – 2003. – 192 с.
- Ковалевський О. Ліна Костенко: Нарис творчо-світоглядної біографії / О. Ковалевський. – Х.: Прапор, 2004. – 192 с.
- Лавринович Л. Б. Постмодернізм в українській, польській та російській прозі: типологія образу-персонажа: автореф. дис. ... канд. філолог. наук: 10.01.05. “Порівняльне літературознавство” / Л. Б. Лавринович. – Тернопіль, 2002. – 20 с.
- Назаревич Л. Т. Екзистенційність як домінуюча риса літератури доби модернізму / Л. Т. Назаревич // Міжнародні горизонти і компаративістичний дискурс сучасних літературознавчих студій: монографія / [за ред. Р. Гром’яка]. – Тернопіль: ТНПУ, 2005. – С. 70–92.
- Пахльовська О. Українські шістдесятники: Філософія буття / О. Пахльовська // Сучасність. – 2000. – Ч. 4. – С. 65–84.
- Сартр Ж. П. Что такое литература? Слова / Пер. с фр.; худ. обл. М. В. Драко / Ж.-П. Сартр. – Мн.: ООО “Попурри”, 1999. – 448 с.
- Франко І. Я. Твори: У 50-ти томах. – Т. 41: Літературно-критичні праці (1890–1910) [Упоряд. та комент. В. І. Кречотня, Т. Г. Третяченко; Ред. П. Й. Колесник] / І. Франко. – К.: Наук. думка, 1984. – 684 с.
- Хаддад К. До розрізнення термінів “екзистенційний” та “екзистенціальний” / К. Хаддад // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Серія: Філологія. – 2002. – Вип. 35. – № 557. – С. 360–365.
- Шерех Ю. Зустрічі з Заходом / Ю. Шерех // Шерех Ю. Пороги і заборіжжя: Література. Мистецтво. Ідеологія: У 3-х т. – Харків: “Фоліо”, 1998. – Т. 1. – С. 390–423.
- Шерех Ю. Року Божого 1947 / Ю. Шерех // Нові дні [Торонто]. – 1951. – Ч. 15. – С. 13–27.
- Шумило Н. Під знаком національної самотності / Н. Шумило. – К.: Задуга, 2003. – 354 с.

References

- Gadamer H.-G. Aktualnost prekrasnogo: Per. s nem. A.V. Mihaylova / H.-G. Gadamer. – M.: Iskustvo, 1991. – 356s.
- Gundorova T. Pisljachornobylska biblioteka. Ukrainskiy literaturniy postmodern / Tamara Gundorova. – K.: Krytyka, 2005. – 263 s.
- Gusserl E. Krizis evropeyskih nauk i transtsendentalnaya fenomenologiya / Gusserl E. // Voprosy filosofii. – 1992. – № 7. – S.136–176.
- Denisova T. Ekzistentsializm i sovremennyiy amerikanskiy roman / T. Denisova. – K., 1985. – 256s.
- Zborovska N. Psykhoanaliz i literaturoznnavstvo: posibnyk / N. Zborovska. – K.: Akademvydav, 2003. – 392 s.
- Kvit S. Osnovy hermenevtyky: Navch. posib./ S. Kvit. – K.: Vyd. dim “KM Akademiia”. – 2003. – 192 s.
- Kovalevskiy O. Lina Kostenko: Narys tvorcho-svitohliadnoi biohrafii / O. Kovalevskiy. – Kh.: Prapor, 2004. – 192 s.
- Lavrinovich L.B. Postmodernizm v ukrayinskiy, polskiy ta rosiyskiy prozi: tipologiya obrazu-personazha: avtoref. dis. ... kand. filolog. nauk: 10.01.05. “Porivnyalne literaturoznnavstvo” / L.B. Lavrinovich. – Ternopil, 2002. – 20 s.
- Nazarevych L.T. Ekzystentsiimist yak dominantna rysa literatury doby modernizmu / L.T. Nazarevych // Mizhnatsionalni horizonty i komparatyvistychniy dyskurs suchasnykh literaturoznnavchykh studi: monohrafiia / [za red. R. Hrom’iaka]. – Ternopil: TNPU, 2005. – S. 70–92.
- Pakhlovskaya O. Ukrainski shistdesiatnyky: Filosofiia buntu / O. Pakhlovskaya // Suchasnist. – 2000. – Ch.4. – S.65–84.
- Sartre Zh.P. Chto takoe literatura? Slova / Per. s fr.; hud. obl. M.V. Drako / Zh.-P. Sartre. – Mn.: OOO “Popurri”, 1999. – 448 s.
- Franko I.Ia. Tvory: U 50-ty tomakh. – T.41: Literaturno-

krvytchni pratsi (1890–1910) [Uporiad. ta koment. V.I.Krekotnia, T.H.Tretiachenko; Red. P.I. Kolesnyk] / I.Franko. – K.: Nauk.dumka, 1984. – 684 s.

- Khaddad K. Do rozrizznennia terminiv “ekzystentsiinyi” ta “ekzystentsialnyi” / K.Khaddad // Visn. Khark. nats. un-tu im. V.N. Karazina. – Seria: Filolohiia. – 2002. – Vyp.35. – № 557. – S.360–365.
- Sherekh Yu. Zustrichi z Zakhodom / Yu.Sherekh // Sherekh Yu. Porohy i zaporizhzhia: Literatura. Mystetstvo. Ideolohii: U 3-kh t. – Kharkiv: “Folio”, 1998. – T.1. – S.390–423.
- Sherekh Yu. Roku Bozhoho 1947 / Yu.Sherekh // Novi dni [Toronto]. – 1951. – Ch.15. – S.13–27.
- Shumylo N. Pid znakom natsionalnoi samobutnosti / N.Shumylo. – K.: Zaduha, 2003. – 354 s.

Beznar G.P., Cand. Phil.Sci., Associate Professor of the Department of Ukrainian philosophy and culture of the Taras Shevchenko National University of Kiev (Ukraine, Kyiv), beznar@yandex.ua

Existentiality as a paradigm of Ukrainian literature of XX century

In this research, proposed to your attention, the author aims to make a complex philosophy analysis of Ukrainian literature through existentiality as a main line of it. The research affirms that existential way of intellection, that pays much attention to human being, is the dominance in literature of Modernizme. Aspects of being conceptualize in works of poets-emigrants both in of literature reflections and in works consciously treating existentiality as a main philosophy theme at the second part of XX century. The author admits common existential characteristics such as a fear, freedom, riot, tragedy of being and so on in Sixtiers ideology. Stating the existentiality as a main line in literature of Postmodernizme, the author resumes that existential concepts are handling as a base paradigm of Ukrainian literature in XX century.

Keywords: literature, existentialism, existentiality, modernism, being, worldview.

Безнар А. П., кандидат філософських наук, доцент кафедри української філософії та культури, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), beznar@yandex.ua

Экзистенциальность как парадигма украинской литературы XX века

В предлагаемом исследовании автор ставит перед собой цель осуществить комплексный философский анализ украинской литературы XX века сквозь призму экзистенциальности как ее парадигмальной характеристики. Утверждается, что экзистенциальность как определенный способ мышления, центральным понятием которого выступает человеческое существование, является доминантной чертой литературы эпохи модернизма. Отмечается, что в творчестве писателей-эмигрантов осмысление граней бытия человека происходит как на уровне литературных рефлексий, так и на уровне осознанного обращения к экзистенциализму как к основному философскому течению второй половины XX века. Автор отмечает созвучность мировоззренческих ориентаций шестидесятников основным экзистенциальным категориям страха, свободы, бунта, трагичности бытия и т.д. Константуя, что экзистенциальная проблематика является базовой чертой постмодернистской литературы, автор делает вывод, что обращение к экзистенциальным концептам является основной парадигмой украинской литературы XX века.

Ключевые слова: литература, экзистенциализм, экзистенциальность, модернизм, бытие, мировоззрение.

* * *

УДК 82

Гамбарова Г.
докторант отдела “Годы независимости Азербайджанской Литературы”, Институт литературы им. Низами НАН Азербайджана (Азербайджан, Баку), rus_rahimli@yahoo.com

КОНЦЕПТ ИСТОРИИ В ПОСТМОДЕРНИСТСКОЙ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ПРОЗЕ

Рассматривается концепция постмодернизма, представляется подробная информация о нем, обнаруживается его разница и подобие между модернизмом. В самом широком смысле “постмодернизм” означает “то, что следует после модернизма”. Близость постмодернизма с модернизмом в том, что питательной средой для обоих является начавшийся на заре XX века и со временем все более обострившийся кризис человека. Во время исследований некоторых произведений автор статьи пришла к выводу, что все эти романы показатели постмодернизма как возвращение в прошлое, обращение к классическим ценностям порождены проблемами современной жизни. Прошлое выступает как средство воздействия на текущее время, на мир. В этих произведе-